

ФІЛОСОФІЯ ТА НАУКА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОДІЯ

Наконежна О.П., Національний університет водного господарства та природокористування

Поставлена проблема є досить складною, багатоаспектною і актуальною з огляду на роль філософії і науки у функціонуванні і розвитку людини, суспільства, техніки, сучасної цивілізації в цілому.

Взаємовідносини філософії та науки склалися історично і генетично пов'язані з розвитком людини, її пізнавальної та соціокультурної діяльності. Зародження філософії в осьову добу як автономного акту мислення, як рефлексії, що змінює безпосереднє емпіричне ставлення до світу, створило той інтелектуальний настрій, який фіксує особливе місце людини в світі, її здатність до пізнання, самопізнання і самовизначення у світі і щодо світу. Це обумовило і роль філософії в античному світі як “науки наук”, що включає в себе всю суму знань про світ і прагне віднайти знання “про причини і начала”, “про суще як таке”(Аристотель). Саме в Античності після виникнення філософії зародкові форми знань отримали потужний стимул для свого розвитку.

Другим важливим етапом стало XVII – XVIII ст. Завдяки бурхливому розвитку природничонаукового знання, зокрема механіки і математики, філософію прагнули витлумачити за образом і подобою цих наук. Важливою стала проблема пізнання, методу пізнання, субстанції.

Особливе місце займає період кін. XIX – поч. XX ст., в зв'язку з кризою класичного типу раціональності. Диференціація наукового знання приводить до того, що філософія як би втрачає свій предмет (ідея смерті філософії) і виникає питання її подальшої долі. Посилюються сцієнтистські позиції. По-різному осмислюється ця ситуація в рамках позитивістської філософії, неокантіанства, марксизму, філософії життя, феноменології, екзистенціальної філософії.

Сучасний етап характеризує взаємозв'язок філософії і постнекласичної науки в умовах синергетичної парадигми, що суттєво змінює класичні уявлення про науку, її можливості, і разом з тим відкриває нові горизонти взаємодії філософії і науки з огляду на ціннісний вимір науки і спільну відповідальність філософії та науки за майбутнє людства. Сучасна філософія науки як відносно автономна і багатогранна сфера філософської рефлексії, узагальнюючи розроблене в рамках різних філософських напрямів, спрямовує філософські дослідження на осмислення як гносеологічних (методологія, мова науки), так і ціннісних, світоглядних, соціокультурних проблем науково-пізнавальної діяльності, етики

науки, наукового етосу.

Взаємодія філософії та науки дозволяє виділити їх спільність та відмінність. Так до спільних рис можна віднести наступні: спрямованість на пізнання світу, пізнання загального; теоретичний характер їх досліджень, поняттєвість і логічність, орієнтація на істину. В процесі свого розвитку філософія сформувалась як система знань, яка виражає різні типи людського світовідношення і має свою структуру.

Відмінність філософії від науки пов'язана зі специфікою філософського знання, яке з самого початку прагне до універсальності, цілісності, і не задовольняючись посейбічним, “прагне до трансцендентного, за межі світу” (М.Бердяєв). Можна виділити наступні аспекти такої відмінності:

1. Філософія спрямована на ціннісне пізнання світу, тому вона виступає світоглядним, особисто орієнтовним знанням, орієнтуючи людину на смислоттєвий вибір.

2. Філософія опирається на весь духовний досвід людства і цілісність людського духу, тоді як наука на частину цього досвіду, пов'язаного з розвитком наукового знання, інтелектуальних здібностей і можливостей.

3. Філософія має маятниковий характер, тому завжди погребує особистого мислительного зусилля для осмислення мудрості віків щодо “вічних проблем”, які виникають у індивідному життєвому світі, наука розвивається поступально, не потребуючи перевідкриття відкритого і доведеного раніше.

4. Філософія не має власного математичного чи експериментального методів перевірки. Істинність філософії виявляється по відношенню до своїх вихідних посилок, до певних типів бачення світу, які часто не зводяться одне до одного. І тому ціль – не об'єднати їх в загальнозначущому пізнанні всіх людей, а саме виявляти цю відмінність, “виразити більш послідовно, повніше і чіткіше ці типічні, диференціюючі людей типи відношення до сукупності сущого” [Юшкевич П.С. О сущности философии (К психологии философского мирозерцания)// На переломе: Философские дискуссии 20-х годов.– М., 1990. С.163].

5. Філософія – поліваріантна, оскільки виражає багатоманітність людського світовідношення (не було епохи, коли б існувала загальна філософія), тоді як наука загальнообов'язкова. Істина, правда, знання, віра поставали не тільки предметом філософського осмислення в змістовних конотаціях онтології, гносеології, етики, естетики, філософії релігії, а завжди виступали змістовими характеристиками самовизначення філософії як мудрості, як шляху, як людського “самобудівництва”. “Істина в своїй основі є не судження, а живе буття дане у формі особистості” [Франк С.Л. Свет во тьме. – М., 1998. С.90].

6. Відмінність ролі творця у змісті філософії і науки. Філософія не буває безособистісною, інакше вона втрачає власну мудрісну, діалогічну природу. Намагання чіткіше означити предмет філософських пошуків, його тотальність і цілісність, прагнення показати роль особистості у розгортанні цього предмету веде до виділення різних типів філософування: матеріалізму та ідеалізму, раціоналізму та емпіризму, епістемного й софійного типів філософування, чи систематичної й повчальної філософії (Р.Рорті), чи філософії знання та діяльності, філософії спасіння, філософії іронії як типів запитального дискурсу (С.Кримський).

Вказані риси не тільки розкривають відмінності філософії як типу духовності, але й виявляють точки перетинання, взаємодії її з іншими типами духовності, зокрема і з наукою, у наближенні до динаміки реальних процесів суспільного та особистого людського життя.

СВІТОГЛЯДНА ПАРАДИГМА ТЕХНІКИ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ: КОНФУЦІАНСТВО

*Терешкун О.Ф., Прикарпатський національний університет
імені В. Стефаника*

Різним типам суспільства притаманні різні типи світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння і залежать вони від змісту світоглядних універсалей, які є фундаментом культури. Виявляються світоглядні універсалії у різноманітних формах духовного та практичного освоєння людиною світу в буденній мові, феноменах моральної свідомості, естетичному освоєнні світу, функціонуванні техніки тощо.

Світоглядні універсалії культури транслують накопичений досвід, передають його з покоління в покоління, забезпечують певний образ соціокультурного життя та відповідних йому типів особистості. Для людини «смисли універсалей постають як своєрідні глибинні програми, які зумовлюють зчеплення, відтворення і варіації всього розмаїття конкретних форм і видів поведінки та діяльності, характерних для певного типу соціальної організації» [Степин В.С. Философская антропология и философия культуры / В. С. Степин. – М.: Академический проект; Альма Матер, 2015. – С. 57.]. Смисли універсалей (світ, космос, буття, рух, простір, час, природа, людина, Бог, добро, зло, істина, та ін.) кожної культури найчастіше постають як щось само собою зро-